

SAÇ KİTABI

Editör: Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi, İstanbul 2004, 520 sayfa.

*Fatmatüzz Zebra KAMACI**

Ülkemizde her yıl çeşitli alanlarda pek çok sempozyum düzenlenmekte ve birbirinden ilginç konular tartışılmaktadır. Tartışılan bu konuların yeniden gözden geçirilip makale formunda bir araya getirilmesi oluşturulmaya çalışılan bilimsel birikim ve gelenek noktasında oldukça önemlidir. Emine Gürsoy Naskali'nin editörlüğünde çıkarılan "*Saç Kitabı*" da bu amaca hizmet etmektedir. Kitap 1998'de İstanbul'da düzenlenen "Türk Kültüründe Ayrıntılar: Saç Düzenlemesi" adlı sempozyum metinlerinden oluşmaktadır.

"*Saç Kitabı*" bir sunuş ve girişin ardından sıralanan altı başlıktan oluşmaktadır.

Sunuş (s. IX-X) bölümünde kitabın editörü olan Emine Gürsoy Naskali 1998 yılında saç konusuyla ilgili düzenlenen sempozyumda yapılan sunumların bu kitabı ortaya çıkardığına işaretle saç konusunun; tarihi seyir, coğrafi karşılaştırma ve disiplinler arası geçiş boyutlarından hiçbiri ihmal edilmeksizin ele alınıp incelendiğini ifade etmektedir.

Giriş (s. XI-XV) kısmında editör Naskali saç konusunu çalışmalarındaki amacı "dikkatleri bir ayrıntı üzerinde toplayıp bu ayrıntıyı işlemek" olarak vermektedir. Devamla kitabın "tarih boyunca Türklerdeki saç tertip biçimlerini gözden geçirdiğini" ifade etmekte ve kitapta yer alan 34 makaleden kısaca söz etmektedir.

Kitap "Tarih Boyunca, Sosyal Ve Siyasi Mesajlar, Divanda Aşufte, Modern Kimlik, Engin Ufuklarda Ve Koleksiyonca" olmak üzere altı ana başlığı muhtevlidir.

* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, fzkamaci@hotmail.com

Tarih Boyunca (s. 1-86) başlıklı ilk bölümde dokuz makale yer almaktadır. Bu bölümde Abdülkadir Donuk “*Eski Türklerde Saç Şekilleri Hakkında*” başlıklı yazısında saçın muhtelif şekillerinin Eski Türklerde mertebe ve yaşı simgelediğini ifadeyle çeşitli boylara ait kadın ve erkek saç modellerini izah etmektedir.

Mesut Şen “*Tarihi Metinlerde Saç ve Sakal Kültürü*” başlığı altında Türk kültürünün İslâmiyetten önceki dönemine ait tarihî metin ve heykellerden yola çıkarak erkek ve kadınların saç kültürü ile sakal ve bıyık kültürünü ele almaktadır.

Anna Vanzan “*Venedik Kültüründe Türk İmgesi*” başlıklı yazısında Venedik Cumhuriyeti ile Osmanlı İmparatorluğu arasında süregelen inişli çıkışlı ilişkiler neticesi Venedik’te Türklerin görünüşü ile ilgili oluşan düşünceyi ortaya koymaya çalışır. Buna göre XV-XVII. yüzyıllara ait yazılı ve görsel malzemeler bu imkanı sağlamaktadır. Venediklilerin zihninde ilişkilere bağlı olarak değişen imajlar söz konusu olsa da Türkler için; bıyıklı savaşçılar olarak korkulan kişiler olma özelliği resim ve metinlerden çıkan genel bir sonuç olarak zikredilmektedir.

Dmitry D. Vasilyev, Güney Sibirya’da bulunan Göktürk Taş Heykellerindeki Saç, Bıyık ve Sakal Şekillerini incelediği yazısında bunların Türklerin en eski portreleri olduğuna işaret etmekte ve bunların ölen Türk askerlerini temsil ettiğini söylemektedir.

Mihail Gorelik Moğol Öncesi Dönemde Türklerin Saç Şekillerine dair bilgi verdiği yazısında, tarihi süreci VI-XII. yüzyıllar arası olarak sınırlandırmakta ve saç şekillerini ortaya koyarken hem yazılı kaynaklardan hem de resimlerden yararlanmaktadır.

Oktay Aslanapa Hunlardan Osmanlılara kadar uzanan geniş bir yelpazede Türklerin Saç Biçimlerini ele almaktadır.

Yaşar Çoruhlu saç ile ilgili ele aldığı makalede Uygurlarda saçın eski Türk inanç ve geleneklerinden gelen şekilleri ile Budizm ve Maniheizm’in etkisiyle oluşan şekillerini bir arada incelemektedir.

Selçuk Mülâyim Selçuklularda dini etkilenimlerle oluşan saç biçimlerinin izini çini, taş, alçı ve maden objeler üzerinde sürerek tespit ettiği figürleri Levnî ve Buhârî gibi sonraki dönem sanatçılarının çizimleriyle karşılaştırmalı olarak sunmaktadır.

Zeynep Sabuncu Türk kültürü üzerinde derin izler bıraktığını söylediği Bektaşî geleneğinde saçın biçim ve özelliklerini ele almaktadır. Sabuncu konuyu

Bektaşî metinleri ve Bektaşîliği etkileyen diğer tarikatlere ait anlatımlardan yararlanarak sunmaktadır.

Sosyal Ve Siyasî Mesajlar (s. 87-200) başlıklı ikinci bölüm yedi makaleyi muhtevîdir.

Carol Delaney “*Türk Toplumunda Saçın Anlamı*” başlıklı yazısında saçın bireylerin ahlakı, cinsel tercihi, politik görüşü ve dinsel fikirleri hakkında ipuçları veren bir olgu olduğuna işaretle çalışmasında, Türk toplumunda kadın ve erkek saçının ifade ettiği anlamları tartışmaktadır.

Can Dünder Aydın’ın istasyon meydanına dikilen Yörük Ali heykelinin bıyıklı olup olmaması ile ilgili çıkan tartışmadan yola çıkarak yakın tarihte batıyla karşılaştığında Türklerin yaşadığı sakal- bıyık sorunu ile ilgili düşüncelerini ifade etmektedir.

Nebi Bozkurt “*Sünnette Saç, Sakal, Bıyık*” başlıklı yazısında kaynaklardan bahisle Hz. Peygamber’in kendi saç sakal traş tarzı ve bakımı ile bu hususlarda inananlarına yaptığı tavsiyeleri ele almaktadır.

Kitabın editörü olan Emine Gürsoy Naskali, ilk yazısında İstanbul Merkez Vâizi ve Yerebatan Camii Baş İmam ve Hatibi Enver Baytan’ın 1968’de basılan “*Saç, Sakal ve Bıyık Hakkında Dinî ve Sihhî Tavsiyeler*” başlıklı kitabını bütünüyle okuyucuya sunmaktadır.

Arus Yumul, İstanbul’un çeşitli semtlerinde mesleklerini sürdürmekte olan kadın kuaförlerinin gündelik hayattaki yerini bizzat kuaförlerin anlatımlarıyla ele almaktadır.

Ayşe Duvarcı saç, sakal ve bıyığın büyü ve rüya tabirlerinde kullanım şekli ve özellikleriyle ilgili bilgi ve değerlendirmelerin yer aldığı yazısıyla saç konusunun bir diğer ayrıntısını sunmaktadır.

Emine Gürsoy Naskali “*Saç Kitabı*”ndaki ikinci makalesinde mankurlaştırma yöntemini incelemektedir. Tarihte bir işkence yöntemi olarak karşımıza çıkan bu durum, Naskali tarafından Cengiz Aytmatov’un “*Gün Olur Asra Bedel*” adlı romanında ele alınan Nayman Ana efsanesinden alıntılar yapmak suretiyle okuyucunun değerlendirmesine sunulmaktadır.

İkinci bölümün sonunda eser içersinde izahları yapılan saç şekillerine dair resim örnekleri sunulmaktadır.

Üçüncü başlık olarak karşımıza çıkan Divanda Aşufte (s. 201-370) altı makaleyi hâvîdir.

M. Nejat Sefercioğlu, “*Divan Şiirinde Tarak ve Ayna*” başlıklı yazısında tarak ve aynanın divan şiirindeki karşılık ve kullanımlarını, tarakla diğer objeler arasında kurulan bağlantıları, tarak-ayna ilişkisini ele almaktadır. Yazar bu

çalışmayı divan şiirinin bütününü göz önünde bulundurmaksızın yaptığını belirtmekte ve bütün koleksiyonun taranması sonucunda çıkacak olan malzemenin çok daha zengin olacağını ifade etmektedir.

Nihat Öztoprak Divan şiirinde şairlerin dile getirdikleri saç renkleri ile bunlar arasında bağlantı kurup benzetme yaptıkları unsurları incelemektedir.

Sebahat Deniz yazısında Divan şiirinde sevgilinin saç şekli ile ilgili olarak tespit ettiği dizeleri yorumlayarak sunmaktadır. Ayrıca makalede Divan şairlerinin saçla ilgili teşbihlerinde kullandıkları nesnelere zikredilmektedir. Tıpkı Nejat Sefercioğlu gibi Sebahat Deniz de bütün divan koleksiyonlarının taranmasıyla ortaya çıkacak sonucun zenginliğine işaret etmektedir.

Nihat Öztoprak makalesinde Divan şairlerinin, sevgilinin saç kokusuyla ilgili tespit ve teşbihlerini, teşbihlerde kullandıkları misk, anber gibi unsurları ele almaktadır.

Berrin Uyar Akalın özel olarak Fuzulî'nin şiirlerini saç yönünden incelemekte, Fuzulî'nin saçla ilgili anlatım ve teşbihlerinin yer aldığı beyitleri sadeleştirme ve yorumlarıyla okuyucuya sunmaktadır.

İskender Pala "*Meşşata Kimdir*" başlıklı yazısında "eski toplumumuzun süslenme arzusuna hizmet eden ve özellikle baş düzenlemesi ve yüz yazısı konusunda fevkalade estetik maharetleri olan tecrübe sahibi bir kadın" olarak tanımladığı meşşatayla ilgili yakın dönem kaynaklarında tespit ettiği bilgileri derlemektedir.

Modern Kimlik (s. 371-456) başlıklı dördüncü bölüm altı makaleden oluşmaktadır.

Şehnaz Aliş "*Berberlik ve Sosyal Hiciv*" başlıklı yazısında Türk toplumunda berberliğin sosyal hayat içindeki önemine işaretlerle Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar yazılan edebi eserlerde berber olgusunu işlemekte, seçtiği eserlerden berberle ilgili algıları ortaya koyacak alıntılar yapmakta ve toplumun berber algısı ile ilgili olarak bir dizi sonuca ulaşmaktadır.

Nur Gürani Arslan Saç-Karakter, Saç-Sosyal Statü ilişkisinin Halide Edip Adıvar'ın romanlarındaki tezahürünü ele aldığı çalışmasında Adıvar'ın saç tiplmelerinden hareketle onun vermek istediği genel mesajla ilgili değerlendirmelere gitmektedir.

Halûk Harun Duman çalışmasında 1850'li yıllardan itibaren Osmanlı basınında yayımlanmaya başlanan reklam ve kadın dergilerinde görülen saç modasıyla ilgili bilgiler vermektedir. Çalışmanın sonunda söz konusu resimlerden örnekler sunulmaktadır.

Bahriye Çeri “*Kadının Toplumsal Hayattaki Değişimini Göstermesi Açısından Tanzimat ve Servet-i Fünûn Romanında Saç*” başlıklı yazısında Tanzimat ve Servet-i Fünûn romanlarında saç unsurunun bu iki dönem kadın algısıyla ilgili net bilgiler vermekte olduğunu söylemektedir. Buna göre Tanzimat romanında soyut bir kadın algısı vardır ve kadın henüz bağımsız bir birey değildir. Servet-i Fünun romanında ise somut kadın algısı kadının birey olarak algılanması özelliğini de beraberinde getirmektedir.

Bâki Asiltürk makalesinde, Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde sevgilinin saç ile ilgili anlatımlara dair dönem şairlerinin şiirlerinden alıntılar yapmak suretiyle 1920’lerden bugüne bu temanın işlenişinde sergilenen yaklaşımları ortaya koymaktadır.

Enver Töre “*Halk Tiyatrosunda Berber Temsilleri*” başlıklı yazısında köylerde oynanan oyunlar üzerinde yapılan çalışmalardan hareketle bu oyunlardaki berber anlatımlarını sunmaktadır.

Kitabın beşinci başlığı olan Engin Ufuklarda (s. 457-508) beş makaleden oluşmaktadır.

İsenbike Togan yazısında, çeşitli destanlarda farklı özellikleriyle anlatılan Baba Tüktü Şaştı Aziz’in kimliği, özellikleri, toplumdaki konumu, isminin kökeni ve anlamıyla ilgili tespitlerini sunmaktadır.

Emine Gürsoy Naskali kitaptaki üçüncü ve son makalesinde Türk destanlarında metamorfoz yani şekil değiştirme ile ilgili unsurları saç ile ilgili olanları ele almak suretiyle incelemektedir. Makale bir giriş ile kel olma, saçlanma ve buna bağlı cinsiyet değişimleri ile ilgili özellikleri içerdiği için Özbekçe bir keloğlan masalından yapılan alıntıdan oluşmaktadır.

Timur Kocaoğlu yazısında Çağdaş Özbek Şiirinde Kızların Saç Şekillerini Sovyetler Birliği içersinde sürdürülen asimilasyona duyulan tepki ile bağlantı kurmak suretiyle ele almaktadır.

Gülzade Tanrıdağlı Uygur kültüründe saç örgüleri ve anlamlarını çalıştığı makalesinde kadınların saçlarının bekarlık, dulluk, evlilik, çocuk sahibi olma gibi özelliklere göre şekillendiğini ifade ederek kadınların saçlarını güçlendirmek için kullandıkları malzemeleri sıralamakta ve erkek saç örgülerinden bahsetmektedir.

Erdal Şahin makalesinde saç, sakal ve bıyık unsurlarının yer aldığı Tatarca deyimleri okuyucunun ilgisine sunmaktadır.

Saç kitabının son başlığı olan Koleksiyonca (509-20) Ahmet Sönmez’in “*Traş Aletleri Koleksiyonculuğu*” başlıklı yazısını içermektedir. Sönmez, Traş Aletleri konulu yaygın bir koleksiyon anlayışı bulunmadığından bahisle bölümlendirmesinin kendisine mahsus olduğunu ifade etmekte ve

koleksiyonunun beş bölümden oluştuğunu söylemektedir. Sönmez bildirisinde bu bölümlere dair ayrıntıları vermektedir.

“*Saç Kitabı*” editörünün girişte altını çizdiği üzere, bütünü görmek üzere ayrıntılara gitmeyi hedeflemiştir. Kitapta yer alan sunumlara bakıldığında hedefe ulaşma noktasında hayatî önem taşıyan ilk adımların atıldığı gözlemlenmektedir. Ancak Türk Kültürü başlığı oldukça geniş olduğundan saç gibi bir konuda ele alınmayan hususların varlığı kaçınılmaz olmaktadır. Esasen tebliğcilerin özellikle divan şiiri ile ilgili olarak dikkat çektikleri üzere bu kitapta sunulan pek çok çalışmanın ayrıntılara varış noktasında bir başlangıç olduğu dahi söylenebilir. Zira gün be gün incelenen yeni yazılı ve sözlü malzemeler resmin bütününe görme noktasında önemli katkılar sağlayacak ya da değişikliklere sebep olacaktır.